

Introduktion til autisme

Cecilia Brynskov, ph.d.-studerende og videnskabelig assistent ved Psykologisk Institut, Aarhus Universitet, og ekstern lektor ved Audiologopædi, Københavns Universitet

Cecilia Brynskov

Autismespektrumforstyrrelser (herefter: autisme) er en samlebetegnelse for en række nært beslægtede forstyrrelser, som optræder hos ca. 1 procent af befolkningen. De mest veludforskede er infantil autisme (den klassiske autismediagnose) og Aspergers syndrom. Diagnosen infantil autisme gives, når et barn har afvigelser inden for følgende tre kerneområder: 1) socialt samspil, 2) sprog og kommunikation og 3) begrænset, stereotyp og/eller repetitiv adfærd. Vanskelighederne skal have været til stede, inden barnet fyldte 3 år, men diagnosticeres typisk først i 3-4-årsalderen eller senere. Ved Aspergers syndrom er der afvigelser inden for det første og det tredje kerneområde, men der må ikke være forsinkelser i sprogudviklingen, ligesom også intelligensen skal ligge inden for normalområdet. Der er ikke noget krav om begyndelsestidspunkt, og Aspergers syndrom diagnosticeres da også oftest noget senere end infantil autisme, typisk fra den tidlige skolealder eller endnu senere, i nogle tilfælde først meget senere.

Afvigelserne inden for de tre kerneområder forekommer i varierende sværhedsgrader hos forskellige børn, og ændrer sig desuden over tid hos det enkelte barn. Det første kerneområde, socialt samspil, omfatter forskellige grader af afvigelser og/eller forsinkelser i udviklingen af fx

øjeblikkontakt, imitation, delt opmærksomhed, emotionel gensidighed og venskaber. Det andet kerneområde – som der er særligt fokus på i dette temanummer – omfatter forsinket og/eller afvigende udvikling af sprog og kommunikation, ligeledes i alle tænkelige grader, fra børn uden funktionelt sprog til børn med alderssvarende sprog, men med pragmatiske vanskeligheder. Selvom diagnosen Aspergers syndrom ikke må gives, hvis diagnosekriterierne inden for det andet kerneområde er opfyldt, har de fleste personer med Aspergers syndrom en vis grad af pragmatiske vanskeligheder, formentlig som følge af deres vanskeligheder inden for socialt samspil. Det tredje kerneområde omfatter flere forskellige typer af begrænset, stereotyp og repetitiv adfærd, herunder motoriske mannerismer som fx tågang eller flagren med hænder; gentagende og/eller ensartet adfærd, fx særinteresser eller rutiner og ritualer; og manglende fleksibilitet. Næppe nogen børn har alle de nævnte afvigelser, men alle har nogle af dem, i forskellige sværhedsgrader.

Funktionsniveauer og udviklingsmuligheder

Forskningen inden for det første kerneområde, socialt samspil, har i årevis været langt mere omfattende end forskningen inden for de to andre kerneområder.

Samtidig har den forskning, der er blevet lavet inden for det andet kerneområde, sprog og kommunikation, været domineret af undersøgelser af kommunikation (pragmatik) på bekostning af undersøgelser af afvigelserne inden for sprog. Dette er en skam, især fordi det er veldokumenteret, at netop børnenes sprogniveau og grad af sprogforsinkelse er særligt afgørende for såvel deres aktuelle funktionsniveau som fremtidig udvikling. Over de sidste 10-15 år er der imidlertid sket en ændring i forskningsfokus, især på grund af en fornyet interesse for overlappet mellem autisme og Specific Language Impairment (SLI). Dette har betydet, at der er kommet en del ny forskning i børnenes udvikling af semantik, syntaks, morfologi og fonologi. Denne forskning har blandt andet vist, at der er en betragtelig undergruppe af børn med autisme, der har strukturelle sprogvanskeligheder i stil med dem, der ses ved SLI, særligt morfologiske og syntaktiske, men for nogles vedkommende også fonologiske. Hvor stor en andel denne gruppe udgør af den samlede gruppe af børn med autisme, varierer fra undersøgelse til undersøgelse, især afhængigt af deltagernes diagnoser. I undersøgelser, hvor der alene er undersøgt børn med infantil autisme, er tallene højest, 65-75 %, mens undersøgelser, der også inddrager børn med lettere autismediagnoser

(dog ikke Aspergers syndrom), viser 50-60 %. Eftersom børn med diagnosen Aspergers syndrom pr. definition ikke har sproglig forsinkelse, indgår de kun sjældent i undersøgelser af sprogvanskeligheder. Imidlertid har undersøgelser vist, at nogle unge og voksne med Aspergers syndrom alligevel har sprogforsinkelse og/eller strukturelle sprogvanskeligheder, enten fordi de med tiden er sakket bagud i sprogudviklingen, eller fordi små forsinkelser og vanskeligheder blev overset, da de blev diagnosticeret.

Funktionsniveau og udviklingsmuligheder hos børn med autisme afhænger – udover af sprogniveauet – også af børnenes intelligens. IQ-niveauet spænder særlig vidt inden for gruppen af børn med infantil autisme: Omkring to tredjedele har mental retardering (IQ<70) i større eller mindre grad. Jo tungere grad af retardering, des større begrænsninger er der i livsudfoldelsesmuligheder.

De individuelle udviklingsforløb påvirkes desuden af, om børnene har eller senere udvikler andre komorbide lidelser (sidehandicap), og i givet fald hvilke. Desværre er stort set alle lidelser overforekommende hos mennesker med autisme, fx epilepsi, blindhed, døvhed, opmærksomhedsforstyrrelse, indlæringsvanskeligheder, angst, depression og skizofreni.

Autismens årsager

Der er i dag bred enighed om, at autisme er en genetisk baseret hjerneudviklingsforstyrrelse, som i de fleste tilfælde starter allerede i fostertilstanden. Hos omkring 10 % af mennesker med autisme kan der

findes en specifik genetisk afvigelse som baggrund for autisismen, men hos resten er der tale om et ikke afdækket samspil mellem mange forskellige genetiske afvigelser, som tilsammen har forårsaget autisismen. At autisme er genetisk funderet, betyder på ingen måde, at børnene ikke påvirkes af opvækstvilkår og intervention. Det er der solid dokumentation for, at de gør. Men selve årsagen til autisismen findes ikke i fx opdragelsen eller oplevelser i barndommen.

I 80'erne blev der fremsat nogle kognitive teorier om autisme, bl.a. Theory of Mind-teorien, der foreslog, at autisme forårsages af en specifik kognitiv mangel hos børnene, nemlig i Theory of Mind, som er evnen til at forstå og tage højde for, at alle mennesker har tanker, viden, intentioner osv. Disse teorier har spillet en vigtig rolle i forståelsen af autisme, og er stadig relevante i dag, men de opfattes ikke længere som udtømmende forklaringer af autisme. Derimod ses de hver især som relevante forklaringer af visse aspekter ved autisme (fx det sociale samspil), og samtidig forklaringer, der har større relevans i forhold til nogle undergrupper af autisme end andre (fx børnene med mental retardering ud over autisismen).

Den dimensionelle autismeforståelse

I dag er den generelle forståelse af autisme præget af en bevidsthed om, at autisme findes i forskellige grader. Man taler i forskningen om, at der er sket et skift fra en *kategoriel* forståelse, hvor autisme sås som noget helt specifikt, der var kvalitativt anderledes end normaliteten, til en *dimensionel* forståelse, hvor

autisme ses som noget, der i forskellige grader afviger fra normaliteten, men som også overlapper med den. Denne nye opfattelse er blevet indarbejdet i den seneste udgave af det amerikanske diagnosesystem, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th Edition* (DSM-5), der udkom sidste år. Her er de tidligere autismediagnoser slået sammen til en enkelt diagnose, autismespektrumforstyrrelse, og så har man valgt at gøre det til et krav ved diagnosticeringen, at det – primært på baggrund af målinger af sprog og IQ – specificeres, hvilken af tre sværhedsgrader autisismen har. I Danmark diagnosticerer vi efter et andet system, WHO's *International Classification of Diseases* (ICD), som i den nuværende udgave, ICD-10, ikke indeholder dette dimensionelle aspekt, men som sandsynligvis får noget tilsvarende i ICD-11, der forventes at udkomme i 2017.

I og med at børnenes sprogniveau er så afgørende for deres prognose, og sprogudviklingen samtidig er et af de områder, der er særligt påvirkelige af intervention, er der god grund til, at audiologopæder beskæftiger sig med denne gruppe børn.

Referencer

- Brynskov, C. & Eigsti, I.-M. (2010). Det tidlige sprog hos børn med autisme – en afgørende udviklingsfaktor. *Psyke & Logos*, 31(2), 443-460.
- Gernsbacher, M.A., Geye, H.M. & Weismer, S.E. (2005). The role of language and communication impairments within autism. In P. Fletcher & J.C. Miller (red.), *Language disorders and developmental theory*. Philadelphia, PA: John Benjamins, pp. 73-93.
- Levy, S.E., Mandell, D.S. & Schultz, R.T. (2009). Autism. *The Lancet*, 374(9701), 1627-1638.